

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”

FACULTATEA DE LITERE

CERCUL LITERAR DE LA SIBIU ȘI SPIRITUL EUPHORIONIST

TEZĂ DE DOCTORAT

- REZUMAT -

Conducător științific:

Prof. Univ. Dr. ION VARTIC

Doctorand:

FLORENTINA RĂCĂȚĂIANU

CLUJ-NAPOCA
2011

CUPRINS

Preliminarii	5
Partea I	
Capitolul I. CERCUL LITERAR DE LA SIBIU SAU „GENERAȚIA EUPHORIONISTĂ” A CULTURII ROMÂNE	11
1. „Generația războiului”	13
2. A patra generație (post)maioresciană. Maiorescianismul	20
3. A doua generație (post)lovinesciană. Lovinescianismul	27
4. Prima generație ardeleană nonardelenistă	32
5. A doua generație a „marilor sinteze” culturale. Modificarea criteriilor.	39
6. Prima generație postblagiană a culturii române. Anti-blagianismul cerchist	44
Capitolul II. CORPUL DOCTRINAR AL CERCULUI LITERAR. DE LA <i>MANIFEST LA</i> <i>PROIECTUL EUPHORION</i>	49
1. Manifestul Cercului Literar de la Sibiu și corolarul său ideatic	49
2. Estetic versus Estetism	69
3. Reabilitarea artelor minore	82
4. Axiocrația cerchistă	86
5. Proiectul Euphorion	111
Capitolul III. PARADIGMA MODERNITĂȚII. COROLAR CONCEPTUAL	129
1. Modern	129
2. Modernitate	134
2.1. Accepțiuni	134
2.2. Datare	135
2.3. Raportul modernitate – tradiție	138
2.4. Episteme, paradigme, modele culturale	139
2.5. Coordonatele modernității	145
2.5.1. Coordonata filosofică	145
2.5.2. Coordonata științifică	148
2.5.3. Coordonata politică și socială	150
2.5.4. Coordonata estetică	151
3. Modernismul literar. Circumscrieri	155
4. Aspecte ale modernismului românesc. Canonul lovinescian	158

Capitolul IV. EUPHORIONISMUL CERCHIST ȘI MODERNISMUL	179
1. Euphorionismul – un nou „modernism”?	179
2. Selectarea tradiției. Problema specificului național	196
3. Neo-clasicismul/ Neo-romantismul euphorionist	204
4. Euphorionismul ca „Antimodernism”	208
5. Postmodernismul sau post-modernismul cerchist	213
6. Cvadratura cercului (tabel)	225

Partea a II-a

Capitolul V. LIRISMUL CERCHIST/EUPHORIONIST	229
1. Structura modernă a liricii stanciene	248
1.1. Radu Stanca și teoria poeziei	250
1.1.1. <i>Resurecția baladei</i>	251
1.1.2. <i>Ceva despre tristețe</i>	255
1.1.3. <i>Versul ultim</i>	261
1.2. Poezia ca formă de mântuire - între starea de grație și starea de criză	264
1.3. <i>Ego/ alter ego/ alter nego</i> . Construcția identității fictive și criza eului la Radu Stanca	266
1.4. Memoria culturală	277
1.4.1. Ipostaze și accepțiuni ale livrescului în opera stanciană	277
1.4.2. Polifonii stilistice	282
2. I. Negoïtescu și tribulațiile lui Narcis	288
2.1. Poetul-critic	288
2.2. Orizontul livresc	291
2.3. „Irealitate senzorială”. Agresivitate metaforică. „Tensiune disonantă”. „Asintaxism”	300
2.4. Onirism <i>avant la lettre</i> și „poezie pură”	306
3. Ștefan Aug. Doinaș. Măștile lui Orfeu sau poetul ca ficțiune culturală a Ființei	311
3.1. Circumscrieri teoretice ale problematicii poeziei moderne în eseurile lui Ștefan Aug. Doinaș	312
3.2. Modernismul lirismului doinașian	318
3.2.1. Componenta livrescă	321
3.2.2. Poetica traducerilor imaginare	327
3.2.3. Dinamica bipolară - Clasic/Romantic, Eleat/Heraclitic, Apolinic/ Dionisiac	339
4. Ioanichie Olteanu și deziluziile lirei	348

Capitolul VI. VALENȚE MODERNIST-EUPHORIONISTE ALE PROZEI

CERCHISTE	357
1. I. Negoïtescu	364
1.1. <i>Povestea tristă a lui Ramon Ocg</i>	376
1.2. <i>Balduin de Tyaormin</i>	380
1.3. <i>Primăvara elvețiană</i>	385
1.4. <i>Noul Werther (proiect de roman)</i>	387
2. Ion D. Sîrbu	398
2.1. Proza scurtă. <i>Șoarecele B. și alte povestiri. Povestiri petrolene</i>	411
2.2. Romanul. <i>Adio, Europa!</i>	422
3. Radu Stanca - Povestea unei iubiri	442

Capitolul VII. „NOUL TEATRU” CERCHIST - CENTRUL PROIECTULUI

EUPHORIONIST	445
1. Eseurile lui Radu Stanca – Scurt tratat de teatrologie	450
2. Problema tragicului și a tragediei. O contextualizare	459
3. Contribuții cerchiste la problema tragicului și a tragediei	465
3.1. I. Negoïtescu - tragicul și carențele axiologice ale poporului român	467
3.2. Wolf von Aichelburg - tragicul și criza metafizică	470
3.3. Ștefan Aug. Doinaș - <i>Tragic și demonic</i>	472
3.3.1. O ilustrare doinașiană a tragediei: <i>Brutus și fiii săi</i>	476
3.4. Nicolae Balotă: tragicul ca revelator al Sacrului	480
3.5. Radu Stanca – Resurecția tragicului	483
3.5.1. Aspecte ale tragicului în piesele lui Radu Stanca	490
3.5.2. Avatarurile eroului tragic la Radu Stanca	494
Concluzii	510
Bibliografie	515

Cuvinte cheie: Cercul Literar de la Sibiu, identitate culturală, axiologie, estetic, estetism, model cultural, proiect cultural, generație, euphorionism, maiiorescianism, lovinescianism, neoclasicism, romantism, modernism, antimodernism, postmodernism.

În cadrul paradigmei modernității, Cercul Literar de la Sibiu se situează, prin aspirațiile sale culturale universaliste, raționaliste, apolinice, în descendența aceluia utopism cultural al virtuților intelectuale și civice atemporale, exprimat de Goethe prin ideea de „literatură universală” („Weltliteratur”), asimilat de Matthew Arnold modernității văzute ca o perioadă a sintezelor universale de valori, (incluzând tot ce e valid și relevant din punct de vedere rațional în întreaga moștenire culturală a lumii) și perpetuat, printre alții, în secolul XX de Unamuno, care opunea „modernismului” dezideratul „eternalismului” („Eternalismul și nu modernismul îl apăr eu; nu modernismul, care va fi învechit și grotesc în zece ani, după ce va fi trecut moda”). Teza își propune explorarea Cercului Literar de la Sibiu din perspectiva problematicii aparte pe care cerchismul, cu proiectul său cultural de vârf, *euphorionismul*, o înscrie în paradigma modernismului, urmărind, prin analiza similitudinilor și a delimitărilor, circumscrierea profilului identitar cultural pe care acesta îl figurează în cultura română. Pentru acest demers am avut în vedere nu numai nucleul cerchist, restrâns la perioada sibiană, ci i-am extins circumferința ideatică recuperând atât elemente precerchiste cât și pe cele „postcerchiste”, până în contemporaneitatea ultimilor supraviețuitori. Operând cu un concept de *modernism* care, deși nu beneficiază încă de o fixare teoretică solidă, unificatoare, permite totuși decelarea unor trăsături specifice, am studiat tangențele cerchismului la modernismul canonic și am semnalat depășirile acestuia în direcția dezideratului euphorionist. Am urmărit cu precădere modul în care poezia, proza sau teatrul cerchist actualizează elemente ale modernismului literar canonic, înscriindu-se în paradigma modernității estetice dar și punctele în care tinde a o depăși printr-o perspectivă de o anvergură etică și filosofică, de un patos intelectual complex ce se desprinde de matricea de referință modernistă, de influența *saeculum*-ului, într-o direcție pe care am numit-o euphorionistă.

Lucrarea are două părți. Prima parte dezvoltă o analiză a Cercului Literar de la Sibiu ca fenomen cultural emergent în cadrul paradigmei modernității culturale românești dar manifestând o specificitate ce ne poate furniza argumente pentru ipoteza depășirii acesteia în direcția unui nou model cultural, în spirit euphorionist.

Primul capitol (*Cercul Literar de la Sibiu sau „Generația euphorionistă” a culturii române*) are un rol introductiv și urmărește conturarea profilului Cercului Literar de la Sibiu în interiorul rețelei generaționiste, prin raportare la câteva axe identitare: „generația

războiului” și albatrosiștii, maiorescianismul, lovinescianismul, ardelenismul, criterionismul, blagianismul. Generația euphorionistă a Cercului Literar de la Sibiu constituie, simultan, a patra generație maioresciană, a doua generație lovinesciană și prima generație postblagiană a culturii române, fiind, în același timp, prima generație ardelenescă care reușește să depășească predeterminarea localistă și să aspire, eliberați de „misia” istorică, la crearea „marilor sinteze” ale culturii române majore. Etichetați, succesiv, drept „Generația pierdută”, „generația întreruptă”, „generația recuperată”, „generația amânată”, „generația războiului”, „generația de aur”, „generația-cheie” sau „promoția reformată”, prin specificul programului cultural-estetic la care aderă, cerchiștii se delimitează, în perioada războiului dar și în postbelicul imediat, atât de experimentalismele neo-avangardiste, colorate social ale suprarealiștilor cât și de poezia prozaizantă, de abdicarea esteticului în fața istoriei, a poeziei în fața armelor, a Albatrosiștilor. Principiile maioresciene la care aderă în mod decis Cercul Literar odată cu publicarea *Scrisorii-Manifest* către E. Lovinescu sunt cele ale disocierii valorii estetice de celelalte valori (etnic, etic, social), ale restabilirii principiului adevărului și ale activării spiritului critic în judecarea operei literare. Din lovinescianism preiau cerchiștii narațiunea modernității noastre, deja canonizată în interbelic, definită prin orientarea decisă pro-occidentală, pro-latină, pro-europeană, raționalistă, impulsul creării unei culturi majore, instrumentele ideologice, critice dar și ideea acelei *politici estetice* centrate inițial pe reactualizarea maioresciană a disocierii valorilor, apoi dezvoltată în *euphorionism*, prin lupta pentru cucerirea dimensiunii morale, tragice, a actului artistic. Depășirea liniei maiorescian-lovinesciene va fi marcată de Cercul Literar de la Sibiu prin proiectul euphorionist al angajării în etic, al repudierii „amoralismului” maiorescian, emanație a sufletului estetizant românesc și a unei sincronizări „pe verticală”, cu spiritul occidental profund, cu tradiția sa înalt clasică, epurată de devianțele romantice. În ceea ce privește raportarea la spațiul de proveniență, Ardealul, Cercul Literar de la Sibiu întreține o relație ambivalentă cu acesta. Pe de-o parte, se disociază de ardelenismul mesianic al înaintașilor, pe de altă parte își revendică ardelenismul, în sensul unei spiritualități marcat occidentalizate, nu sub forma complexului de inferioritate al perifericului în raportare la un centru de referință, ci sub forma unui complex de superioritate a „provinciei” spirituale, estetice, aparținând unui spațiu central-european. Sibiul devine, în acest context, al „transilvanismului estetic”, toposul cultural prin excelență, „cetatea” securizantă a proiectelor soteriologice cerchiste, o „provincie” culturală nu a României, ci a Europei.

Deși Cercul Literar de la Sibiu se constituie într-o primă generație postblagiană a culturii române, euphorionismul cerchist se opune, ca program cultural, blagianismului,

dorindu-se a fi o corecție a aceluia *românism* definit mioritic, prin perpetua undulare și oscilare existențială, prin soluția „boicotării istoriei” și evitarea angajamentului etic. Prin forța de a se ridica deasupra contingentului, de a apăra cu obstinație, pe frontul ideologiei literare, reduta supremației valorii estetice, în plină conflagrație mondială și a unei Europe străbătute mai mult ca niciodată de discursuri naționaliste, cerchiștii-euphorioniști au manifestat o luciditate apolinică și o maturitate spirituală fără precedent între generațiile istoriei noastre culturale, constituindu-se, după sintagma avansată de Virgil Nemoianu, într-o „generație de aur” a culturii române, în generația ei „euphorionistă”.

Cel de-al doilea capitol (*Corpul doctrinar cerchist. De la Manifest la proiectul Euphorion*) analizează configurarea unei doctrine cerchist-euphorioniste prin investigarea reperelor sale programatice, identificabile începând cu *Scrisoarea-Manifest* adresată lui E. Lovinescu în 1943, actul oficial de naștere a Cercului Literar, cu întregul său corolar ideatic (cel de-al doilea manifest - „Câteva precizări”, manifestele secundare, texte de adeziune din Timișoara, răspunsul lui Lovinescu, articolele programatice din „Revista Cercului Literar”) și continuând cu încercările de fundamentare teoretică a euphorionismului ca depășire a esteticului în direcția complexității axiologice, decelate atât din dialogul epistolar I. Negoitescu-Radu Stanca, cât și din analiza punctelor de vedere asupra esteticului și axiologicului, expuse de cerchiști în diferite studii și articole.

Fiind, în esență, un manifest pentru securizarea libertății spirituale, întregul text al scrisorii adresate lui E. Lovinescu se constituie ca pledoarie pentru reconfigurarea unei direcții (pro-europene, pro-occidentale, pro-urbane) a culturii române. Am urmărit investigarea particularităților care configurează atipicitatea manifestului cerchist în peisajul clamărilor programatice specifice secolului XX al culturii moderne dar și caracterul său implicit polemic, miza unei opoziții descifrabile în cod politic.

Derivată din pledoaria maioresciană pentru disocierea esteticului, problema ambiguității conceptuale estetic/ estetism asociată Cercului Literar de la Sibiu, constituie o sub-temă a celui de-al doilea capitol. Asimilat câmpului semantic al evazionismului, neangajării, purismului și gratuității, termenul de „estetism” a fost aplicat cerchiștilor, încă de la emergența lor pe scena literaturii române, în egală măsură de adversari cât și de partizani, atât ca termen de oprobriu cât și de noblețe. Subcapitolul analizează atât acuzele de estetism aduse de adversari cât și convingerile cerchiștilor legate de acest aspect. Refuzul estetismului va culmina, teoretic, în ceea ce Negoitescu definește drept „preocuparea permanentă a conjugării valorii estetice cu valoarea morală: ceea ce noi numeam, în viziunea metaforică a juventuții, Euphorion și euphorionism”. Delimitarea de estetism, pledoaria schilleriană pentru

estetic văzut ca ideal superior moral-educativ, deci anexat, în esență, eticii, pentru complexitatea axiologică a obiectului estetic - sunt teme reflectate în articolele lui Victor Iancu, Radu Enescu, Radu Stanca, Nicolae Balotă, în dialogul epistolar I. Negoțescu-Radu Stanca.

Proiectul inițiat în paginile „Revistei Cercului Literar” vizând reabilitarea artelor minore vine să ilustreze programul estetic cerchist-euphorionist, prin încercarea de a recupera, pentru estetic, celelalte valori (utilul, delectabilul, decorativul) implicate în manifestările artelor periferice. Nu este promovată astfel o abdicare de la ținuta artei majore ci, dimpotrivă, o extindere a ecourilor axiologice în zona marginalului estetic, în scopul emancipării lui. Încercând o reabilitare a artelor minore, ei nu sunt tentați însă, ca viitorii postmoderni, de relativizarea sau fluidificarea frontierelor estetice dintre arta majoră și cea periferică, nu abdică de la o ierarhie valorică definitiv asumată, ci ambiționează la o consolidare axiologică, o revalorizare a unor calități artistice căzute în dizgrație odată cu fenomenul tot mai pronunțat al degradării decorativului în așa-numitele „arte industriale”. Apărarea acelor „bastarde ale zeilor”, cum le numea Radu Stanca, deschide calea pentru ceea ce vom numi „axiocrația cerchistă”, nucleul ideatic al euphorionismului.

Dacă, dintre membrii Cercului Literar, I. Negoțescu este cel care problematizează carența axiologică a spiritualității românești și configurează la modul deziderativ, proiectul soteriologic al culturii române, o perspectivă nuanțată asupra acestei teorii este reconstituită atât din articolele anterioare sau ulterioare epistolarului, cât și din răsfrângerile creațiilor cerchiste. Pledoaria pentru complexitatea axiologică este susținută în numeroase articole și studii cerchist-euphorioniste, de la cele ale lui Victor Iancu, discipol al școlii fenomenologice müncheneze, la studiile lui Ovidiu Cotruș, Eugen Todoran, Ovidiu Drimba, Ion D. Sîrbu dar și în operele lui Ștefan Aug. Doinaș și Nicolae Balotă.

Dorindu-se soluția la o criză profundă a culturii române, identificată de Negoțescu în amoralismul ei funciar, de unde incapacitatea de a rezona la nivelul culturii europene, Euphorionismul (prin dezideratul sintezei schillero-goetheene, al reconcilierii spiritului modern, faustic, cu cel clasic, apolinic) se constituie și într-o posibilă soluție la criza culturii moderne în general, criză atribuită, de unii cercetători ai ei, unei tot mai accentuate, alienante, diferențieri a valorilor, ce a condus la pierderea unei viziuni integratoare asupra vieții, la un fel de schizofrenie axiologică. În condițiile unui timp istoric abuziv, coercitiv, marcat, în planul culturii, de o dezordine (o confuzie) valorică, prin revirimentul agresiv al discursului naționalist și etnic în perioada războiului, apoi prin intruziunea brutală a politicului pe toate nivelurile, după război, cerchismul-*euphorionist* – generat de o „viziune optimistă și

viguroasă” - reprezenta un act de insurgență culturală, prin refuzul abdicării de la verticala axiologică spirituală și prin încercarea de a reconstrui, în reperatele valorice ale europenismului peren, structura clasică a spiritului românesc. În contrast cu vacarmul istoriei, cu exaltarea gălăgioasă a diverselor avangarde și a succesivelor „isme”, a crizei moderniste manifestate în disonante țipete de agonie, Euphorion urma să instaureze în cultura română constanta calmă, imuabilă, esențială, a clasicismului peren. Propunând, de fapt, prin „restaurarea goetheană”, o revizuire a modernității, euphorionismul proiecta – așa cum îl definește chiar I. Negoitescu în 1970 – o fuziune ideală a spiritului modern, în perpetuă expansiune, cu exigențele canonice ale clasicității

Al treilea capitol (***Paradigma modernității. Corolar conceptual***) conține o expunere schematică a principalelor aspecte ale paradigmei modernității, cu scopul de a circumscrie semantic instrumentarul conceptual („modern”, „modernitate”, „modernism”) cu care vom opera și la care ne vom raporta în capitolul următor, pentru definirea specificului euphorionist al tipului de model cultural avansat de cerchiști. Adiacent, o survolare a modernismului românesc și a canonului modernist lovinescian va evidenția principalele premise ale ideologiei cerchiste incipiente. Dincolo de avatarurile istorice ale noțiunilor, variațiile semantice, ideologice, ale acestora, am urmărit identificarea unui repertoriu de trăsături distincte, ce contribuie la configurarea unui canon al modernului, modernității și modernismului. Reducând polimorfismul modernismului la câteva trăsături axiale, am punctat elementele definitorii, canonice, ale acestuia, elemente pe care le vom instrumenta ulterior în ipostaza de criterii de investigare a profilului modernist al Cercului Literar de la Sibiu (criza codului/ a limbajului, corelată celei a metafizicului, a realului și a eului, și repercusiunile ei în spațiul literar; strategiile compensative generate de aceasta, la nivelul textului; autoreferențialitatea, livrescul, funcția exploratorie, condiția polifonică, intertextuală etc.).

Fără a ne propune o analiză detaliată a modernismului românesc, am indicat drept coordonate principale de problematizare câteva aspecte definitorii, la care ne vom raporta și în definirea identității Cercului Literar de la Sibiu în cadrul paradigmei moderniste: legitimitatea binomului modernism-tradiționalism, problema caracterului eteroclit, uneori profund contradictoriu, al modernismului (coexistența clasicizanților cu „decadenții” sau cu „extremiștii” avangardiști, a „modernismelor” asumate, concurente între ele sau cu altele, „contramoderne”), greu de redus la un tablou unificator (fapt ce a generat, de-a lungul istoriei acestui concept, o suită de ezitări taxonomice, de epurări și revizuirii dar și, implicit, premisa extensiei atotinclusive a granițelor sale), coexistența unui *modernism prospectiv* cu un *modernism retrospectiv* (Paul Cernat). Complexitatea acestei problematice face cu atât mai

dificilă situarea Cercului Literar de la Sibiu în interiorul unei paradigme ale cărei limite sunt vag definite și încă nefixate.

Cu toate ezitățile, aproximările și revizuirile specifice, „lovinescianismul” constituie termenul consacrat de o consecventă posteritate critică, pentru a defini modernismul interbelic, cel de la care se va legitima, de altfel, și Cercul Literar de la Sibiu, pentru care instanța lovinesciană reprezintă, în epocă, instanța modernismului românesc. Ultima parte a capitolului introductiv este dedicată reperului teoretic central al canonului modernist românesc, reprezentat, în interbelic, de E. Lovinescu și de sistemul său teoretic.

Capitolul patru (*Cerchismul/ euphorionismul și modernismul*) circumscrie cerchismul, cu proiectul său de vârf, euphorionismul (având elementele doctrinare specifice: pro-europeismul, anti-orientalismul, anti-balcanismul, complexitatea axiologică, accentuarea imperativului moral, funcția definitorie a eticului, opțiunea raționalistă, maioresciană, repudierea iraționalismului vremii, opțiunea pentru tragic, derivat din moral, năzuința spre fundamentarea unui clasicism autohton, a unui canon valoric românesc raportat la canonul culturii occidentale), prin stabilirea convergențelor și a divergențelor în ceea ce privește raportarea sa la o tradiție selectivă de la care se legitimează, precum și la o serie de „pattern”-uri cultural-estetice: clasicismul, romantismul, modernismul, antimodernismul și postmodernismul.

Modificările de canon propuse și inițiate de Cercul Literar de la Sibiu în cadrul literaturii române presupuneau: mutația de la o viziune estetică la una morală, orientarea spre opere obiective, trans-personale, cu bogată încărcătură axiologică, detașarea de „moda” contemporană (existențialismul, naturalismul, direcția psihologizantă), reinstituirea valorilor canonului universal al unei „clasicități absolute” (antichitatea greco-latină, marele secol francez, Goethe-Schiller și teatrul romantic german, romanul englez și cel rusesc, Shakespeare și Cervantes). Prin Euphorion, cerchiștii vor intenționa resuscitarea fausticului-romantic german, alături de „ordinea, măsura, regula” grecească, romantismul fiind recuperat doar în măsura în care trecea filtrul apolinicului. Opțiunea clasică, în sensul acelei „clasicități absolute” vizate euphorionist, se manifestă în cadrul Cercului prin cultivarea unei viziuni „intemporale și eleate a istoriei”, a valorilor clasice, perene, cu repudierea experimentalismelor formale. Formula programului cerchist, care îmbină ideea de „nou” cu propensiunea romantică și cu etalonul clasic, a fost sintetizată de I. Negoïtescu prin sintagma „clasicismul neo-romantic al Cercului Literar”.

Raportat la „modernismul” proxim, al anilor '40 constituit, pe de o parte, de poezia pură, pe de alta, de experiența suprarealistă a anilor '30, pledoaria cerchistă pentru baladă

poate fi considerată, în acel context restrâns, o atitudine antimodernistă, reacționând la un modernism interbelic clasat, depășit, care, la 1945, era deja asimilabil tradiției. Nu modernitatea este însă dezavuată de cerchiști, ci devianțele ei patologice în domeniul spiritual și cultural: iraționalul, hipertrofia eului, purismul, existențialismul, crizismul. Antimodernismul lor (fără a putea fi considerat conservatorist sau tradiționalist), orientat împotriva a ceea ce ajunsese să însemne modernismul occidental, în perioada imediat postbelică – traversat de criză și de imbolduri iraționaliste – ambiționează la o resurrecție spirituală, anticrizistă.

În ceea ce privește postmodernismul, am analizat, pornind de la câteva referiri directe ale cerchiștilor la această problematică, în ce măsură Cercul Literar de la Sibiu poate fi asimilat unei perspective și poetici postmoderne incipiente în cultura română. În marea lor majoritate, cerchiștii nu se lasă seduși de ideea noului curent, dintr-o neîncredere funciară în aportul valoric autentic al metamorfozelor culturale de suprafață. Dacă Radu Enescu consideră postmodernismul un simplu paleativ al crizei moderniste, avansând ca posibilă soluție ideea unui „transmodernism” (sau metamodernism) care ar depăși impasul nu printr-un salt cronologic („post”) ci ontologic (trans), Wolf von Aichelburg, fidel unui sistem teoretic propriu, consideră că forța creației individuale și nu „setea colectivă de un nou stil valabil” va fi soluția mult așteptată la „criza epocii noastre” care e, „în fond, o criză morală” dată de o carență metafizică. Asimilând noul concept unei logici a dinamicii tradiție-modernitate, Ștefan Aug. Doinaș consideră că postmodernismul românesc se manifestă odată cu istoricizarea, canonizarea modernismului interbelic, devenit, postbelic, tradiția noului lirism și vede în Nichita Stănescu „primul nostru poet postmodern clasicizat”. Pentru Nicolae Balotă postmodernismul (asociat experimentelor formaliste, textualiste, structuraliste) este un „denominator comun pentru un ansamblu heteroclit de concepții și tendințe, un fel de bazar în care se soldau ideile în derută ale sfârșitului modernității”, deci un „total faliment la o bursă a valorilor conceptuale”, iar Regman îl asimilează, într-o oarecare măsură profilului avangardist, considerându-l „o victorie a teribilismului asupra literaturii convenționale, fie chiar rezultată din profesionalism, pe care nu-l ocolesc poncifele”.

Într-o discuție a argumentelor pro și contra existenței unui postmodernism am demonstrat că, ceea ce ar putea fi calificat drept postmodern, o depășire a modernismului, în poetica cerchistă (tehnica reciclării, impresia de mimetism cultural, spiritual, cultivarea nostalgiei, recondiționarea formulelor poetice, sabotarea convenției, codificarea multiplă sau „supracodificarea”), implică totuși o miză care nu are nimic de-a face cu relativismul postmodern, reinstaurând, de fapt, o gravă „metanarațiune”: ambiția fundamentării și a

solidificării unei culturi majore, a clasicismului românesc, a valorilor imuabile, estetic-morale. Dacă se poate vorbi de un „post-modernism” al Cercului Literar, aceasta se poate face în accepțiunea etimologică, cronologică, Cercul Literar de la Sibiu putând fi considerat „post-modern”, în sensul apariției lui într-un moment de crepuscul al modernismului, după epuizarea, consumarea resurselor moderniste interbelice. În măsura în care îi delimităm de paradigma canonizată a postmodernismului occidental, se poate spune că inițiază, la acea răscruce de vremuri, pe marginea fragilă dintre două epoci, premisele unui postmodernism „autohton”. Un „post-modernism” care, departe de a fi ludic și blazat, își propune cu gravitate un proiect de anvergură vizând realizarea unei sinteze culturale europene în interiorul spațiului spiritual românesc. Un „post-modernism” *sui-generis* care va primi numele de *Euphorionism*.

A doua parte a studiului inițiază investigarea, printr-o analiză aprofundată, a valențelor moderniste și euphorioniste din poezia, proza și teatrul Cercului Literar de la Sibiu, punând în oglindă, pe de-o parte, proiectele teoretice, de cealaltă, realizările concrete.

Capitolul cinci (*Lirismul cerchist/euphorionist*) urmărește aspecte ale modernismului (cu valențele sale euphorioniste) în teoria și practica poeziei cerchiste, concentrându-se, spre ilustrare, pe analiza poeziei lui Radu Stanca, I. Negoitescu, Ștefan Aug. Doinaș și Ioanichie Olteanu. Partea introductivă a capitolului prezintă poetica cerchistă în ansamblul său prin prisma problematicei modernismului și a euphorionismului, expunând, în vederea configurării unei perspective teoretice coerente, opiniile cerchiștilor legate de statutul lirismului, complexul crizei, relația sa cu tradiția, problema memoriei culturale etc. Concepută euphorionist ca summum de complexitate axiologică, poezia lirică euphorionistă, al cărei prim stadiu l-a înregistrat balada și proiectul baladesc, urma a fi îndreptată către forme menite a face translația de la estetic la celelate stadii valorice, etic, religios sau metafizic, prin urmare spre „eposul în versuri sau, liric pură, în religios-mistic, sau o combinare dantescă, ca orientare generală, viziunea lirică privilegiind, tot în sens clasic, plasticul și arhitecturalul, în defavoarea muzicii”. De o prolificitate remarcabilă, spiritul liric cerchist a excedat însă canonul euphorionist, oferind spectacolul unei desfășurări moderniste impresionante prin varietatea formelor sale.

În vederea decelării unei structuri moderne a liricii stanciene, am analizat, coroborând elementele de teorie a lirismului cu textele poetului, constantele universului liric stancian, soluția poeziei ca formă de mântuire a unui eu liric ultragiatic, pendulând între starea de grație și starea de criză, construcția identității fictive și criza eului, amprente memoriei culturale, ipostazele și accepțiunile livrescului, polifoniile stilistice. Evoluând sub emblema

narcisiacului, lirica lui I. Negoïtescu se revelează prin prisma ambivalenței sale structurale de poet și critic, a orizontului livresc care-i modelează (ca la toți cerchiștii, de altfel) percepția, a dimensiunii ekphrastice, a simptomelor moderniste inventariate de Hugo Friedrich („irealitate senzorială”, agresivitate metaforică, „tensiune disonantă”, „asintaxism”), a relației cu „poezia pură” și cu onirismul. La Ștefan Aug. Doinaș - cel care traversează de la un capăt la celălalt, întregul repertoriu al paradigmei moderniste, opera sa constituindu-se într-o sinteză critică a întregii evoluții lirice moderne - am identificat nostalgia orfismului îmbrăcând măștile moderne, ale unui poet ce se ipostaziază ca ficțiune culturală a „Ființei”. O analiză a circumscrierilor teoretice ale problematicii poeziei moderne din eseurile lui Ștefan Aug. Doinaș facilitând accesul la universul său liric, unde am investigat, în vederea identificării specificității modernismului său, componenta livrescă, poetica traducerilor imagine, dinamica bipolară (clasic/romantic, eleat/heraclitic, apolinic/ dionisiac) a poeziei sale. Considerat „al treilea baladist al Cercului” și „cel mai modern”, Ioanichie Olteanu introduce în atmosfera romantic-baladescă a cerchiștilor o deviație anti-canonice, ce-l apropie mai degrabă de poeții albatrosiști. În măsura în care germenul disolutiv introdus în spațiul poeziei nu este atât cel de factură compozițională (prozaismul, reportajul, discursivitatea narativă), cât unul de atitudine (îndoiala și luciditatea deconstructivă până la cinism), poetul anticipează, în interiorul canonului - prin neîncrederea ironică în „*marea narațiune*” pe care a constituit-o poezia pentru modernism, prin dezinvoltura sa discursivă - ruptura ce va conduce, peste câțiva zeci de ani, la o nouă poetică (postmodernă).

Cel de-al șaselea capitol (*Valențe modernist-euphorioniste ale prozei cerchiste*) investighează, prin prisma aceleiași grile conceptuale, teoriile despre proză din cadrul Cercului Literar de la Sibiu, cu focalizare pe realizările sale reprezentative, la I. Negoïtescu și Ion D. Sîrbu. Un scurt subcapitol este alocat unei povestiri mai puțin cunoscute a lui Radu Stanca.

Idealul cerchist-euphorionist înălța proza (și, prin specia sa cea mai reprezentativă, romanul), alături de alte două creații majore ale umanității - tragedia și poezia - la rangul unei experiențe spirituale de anvergură, al cărei rol nu se putea limita doar la o interogație asupra problematicii omului modern, ci trebuia să inițieze o maieutică, să se ipostazieze în răspunsuri, să se constituie într-o paideutică. Deși, în cadrul Cercului Literar și al proiectului său euphorionist, rolul prozatorului ar fi revenit inițial lui Deliu Petroiu, dimensiunea modernă (și, în anumite ipostaze, accentuat modernistă) a prozei cerchiste va fi reprezentată de scrierile lui I. Negoïtescu și Ion D. Sîrbu. În cazul ambilor scriitori, spațiul prozei are valoarea acelei „dezertări în scriitură” de care vorbea Paul Ricoeur. O dimensiune defulatorie

ce instituie un spațiu narativ autobiografic, confesiv, este vizibilă atât în literatura somatizată, cultural disimulată a lui I. Negoțescu, cât și în proza cvasi-autobiografică a lui Ion D. Sîrbu. Ambii autori recuperează în prozele lor, prin abundența biografemelor (inserarea numelui, detalii autobiografice, formula confesiunii) sensul etimologic de *authentēs*, autenticitatea devenind un imperativ estetic al scriiturii lor. Pentru scrisul în vremuri de criză, prezența omului problematic ca tipologie dominantă, se impune de la sine. Ambii autori deschid spațiul prozei lor unui alt tip de realism: suprarealism, onirism (în cazul lui Negoțescu) sau realismul metafizic, la Ion D. Sîrbu. O marcă a modernității lor o reprezintă și propensiunea pentru formele necanonice ale prozei (fuziuni intergenerice de tipul prozei poetice la I. Negoțescu sau al distopiei la Ion D. Sîrbu, amintind de idealul de *artă totală* – *Gesamtkunstwerk* - teoretizat de Wagner). Un timbru aparte în peisajul prozei cerchiste jalonată, la extreme, de I. Negoțescu și Ion D. Sîrbu, aduce, anacronic, *Puntea neagră* a lui Radu Stanca, o povestire romantică rămasă cvasi-necunoscută publicului, pe care am ales să o reactivăm, schematic, în paginile acestui studiu, pentru a completa tabloul epic cerchist cu tipul de sensibilitate care i-a constituit, de fapt, inițial, nucleul: romantismul.

Ultimul capitol („*Noul teatru*” *cerchist - centrul proiectului euphorionist*) analizează o problemă centrală a modelului cultural propus de cerchiști, resurecția tragediei și a tragicului în cadrul teatrului euphorionist, urmărind concretizarea acestor teorii în operele cerchiste. Vector al complexității axiologice, aureolat cu atributul de „artă totală”, teatrul va constitui, pentru proiectul euphorionist, obiectul emblematic al impulsurilor sale resurecționare. Prin manifestarea simultană a valorilor estetice și morale, prin calitatea sa de instanță modelator-educativă, socială (în conformitate cu idealul schillerian asumat de cerchiști), prin rolul de a epifaniza esențele problematicii umanului, și, mai ales, prin faptul că reprezintă forma paradigmatică de încorporare a tragediei (manifestare estetică superlativă a creației unui popor), teatrul este investit, înaintea celorlalte arte, cu rolul major de a crea, de a fundamenta, o cultură. „Teatrul nou”, „teatrul ideal”, „teatrul așteptat”, „teatrul poetic”, „teatrul cerchist” - sunt tot atâtea denumiri pentru ceea ce încercau să mobilizeze membrii Cercului Literar de la Sibiu, prin I. Negoțescu și Radu Stanca, în spațiul literaturii române: ambițiosul proiect al „teatrului euphorionic”: un teatru modern prin reflectarea sensibilității contemporane, dar aspirând la clasicitate prin ancorarea în zona valorilor pure. Noutatea teatrului „euphorionist” avea să vină nu din mobilizarea unui indice sporit de modernitate, realizat, în epocă, prin formulele experimentaliste, de avangardă, ci, în spirit cerchist, trans-istoric, printr-o reevaluare și recuperare a complexității fenomenului teatral, capabil a exprima identitatea românească în contextul culturii europene majore. Resurecția teatrului însemna, pe

lângă „reteatralizarea” lui, instaurarea în teatru a dimensiunii morale, singura capabilă să provoace saltul de pe coordonata estetică a ființei românești, pe cea etică, producătoare de adevărate valori spirituale. Noua concepție euphorionistă va presupune, în teatru, nu numai o creație și o poetică originale, ilustrate prin piesele și eseurile cerchiștilor, ci și o perspectivă regizorală nouă, aptă a recâștiga, pentru relevanța axiologică, teatrul românesc mai vechi.

Preocuparea Cercului Literar de la Sibiu pentru sfera tragicului și a tragediei se alătură, în spațiul culturii europene, unei întregi paradigme moderne de problematizare a tragicului. Pentru contextualizarea demersului cerchist în privința pledoariei euphorioniste pentru resurecția tragicului și a tragediei în cultura română, am analizat câteva repere ale acestei paradigme, investigând teoretizările unor Albert Camus, George Steiner, Fr. Dürrenmatt, Murray Krieger, Raymond Williams, Jean-Marie Domenach ș.a. Configurarea, în interiorul cercului, a unei teorii a resurecției tragicului și a tragediei, a fost urmărită prin analiza contribuțiilor cerchiste, teoretice sau aplicate, la I. Negoïtescu, Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș, Wolf von Aichelburg, Nicolae Balotă.